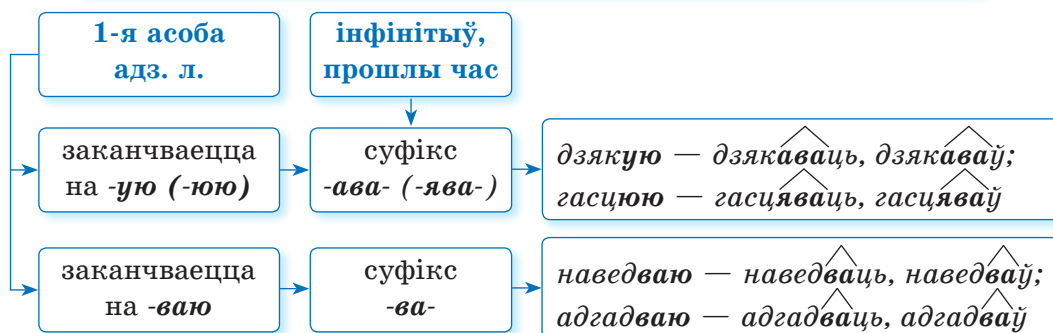

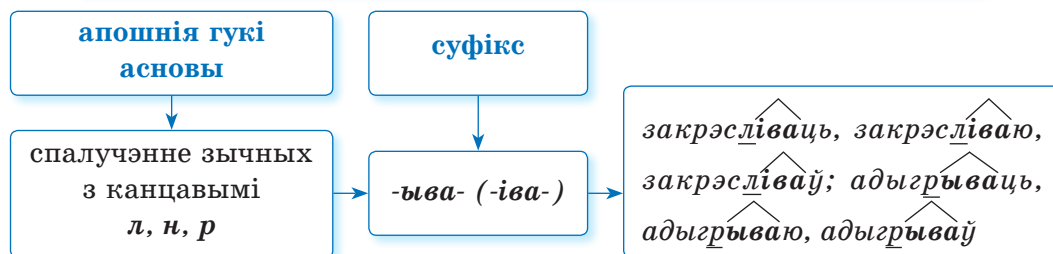
§ 14. Правапіс дзеясловаў з суфіксамі *-ава-* (*-ява-*), *-ыва-* (*-іва-*), *-ва-*

76. Прачытайце схемы.

Правапіс дзеясловаў з суфіксамі *-ава-* (*-ява-*), *-ва-*

Правапіс дзеясловаў з суфіксам *-ыва-* (*-іва-*)

Сфармулюйце правілы правапісу дзеясловаў незакончанага трывання з суфіксамі *-ава-* (*-ява-*), *-ва-*, *-ыва-* (*-іва-*).

77. Спішыце сказы, устаўляючы, дзе трэба, прапушчаныя літары. Рас-
тлумачце правапіс суфіксаў дзеясловаў.

1. З машыны зайцам выскок..вае Валодз..ка, дзедаў^м унук
(*М. Даніленка*). 2. Цімошак дыктую мне сказ, я пачынаю за-
піс..ваць яго на до..цы і выпускаю з рук крэйдку (*А. Васілевіч*).
3. Я падхопл..ваюся і, на здзіўлен..е Янкі, смела імчуся па лёдзе
(*М. Лупсякоў*). 4. З лё..кім плёскатам на мелкавод..зі па-
гойд..ваўся наш човен (*М. Бусько*).

78. Прачытайце верш. Якое правіла тлумачыцца ў ім?

Калі суфікс *-ва-* ў дзеясловах
У цяперашнім часе мы маем,
То ў прошлым часе ў гэтых словах
Нікуды суфікс не знікае.
А ў цяперашнім часе *-ва-* не знаходзім —
То суфікс *-ава-* ў прошлым выводзім.
Адгадваю — адгадваў,
Крыўдую — крыўдаваў,
Выглядваю — выглядваў,
Дарую — дараваў.

А. Зэкаў.

Па аналогіі з апошняй штрафой верша прывядзіце ўласныя прыклады дзеясловаў з суфіксамі *-ава-* (*-ява-*), *-ва-* ў вершаванай форме.

79. Запішыце дзеясловы ў форме прошлага часу адзіночнага ліку мужчынскага роду. Абазначце суфіксы, растлумачце іх правапіс.

Выконваю, падтрымліваю, малюю, падклею, запэўніваю, адказваю, даследую, камандую, падкрэсліваю, святкую, раздумваю, адрозніваю.

Якія з прапанаваных дзеясловаў прапушчаны ў фразеалагізмах: ... *ружовымі фарбамі*, ... *парадам*, ... *галавой*? Складзіце і запішыце сказы з гэтымі фразеалагізмамі.

80. Прачытайце тэкст. Вызначце яго тып. Назавіце часткі, якія адпавядаюць кампазіцыйнай схеме гэтага тыпу.

Быў цудоўны майскі веч..р. Дзеці гулялі на дв..ры ў хованкі.
— Зірніце! — раптам гукнуў бац..ка. Ён паказ..ваў^с на б..розу.
На стрэшыцы шпакоўні, у якой з вос..ні пас..ліліся в..раб'і,
с..дзеў шпак. Як толькі в..рабей спраб..ваў выле..ці з яе, шпак
біў захопніка дзюбай. Той адкід..ваўся назад і прарэзліва пішчаў.
— Будзеш ведаць, як на чужое квапіцца! Вучы яго! — падах-
воч..валі дзеці шпака.

Неўзабаве шпак шмыгнуў у шпакоўню. Пасля к..роткай валтузні адтуль выл..цеў у(з/с)кудлачаны в..рабей. З яго сыпалася пер'е. Следам выл..з і шпак, сеў на стрэшцы, а(б/п)тросся, па-круціў г..лоўкай і засвістаў (*Паводле У. Ляўданскага*).

Спішыце тэкст, устаўляючы, дзе трэба, прапушчаныя літары і раскрываючы дужкі. Растворыце правяпіс суфіксаў дзеясловаў.

З прыведзеных прыказак выберыце тую, што перадае асноўную думку тэксту.

1. На сваім сметніку і верабей гаспадар.
2. Не руш чужога і не бойся нікога.
3. Якая птушка, такое і гняздзечка.

81. Складзіце і запішыце невялікі тэкст-апавяданне на тэму «Як я выконваў (выконвала) дамашняе заданне па беларускай мове (літаратуры, гісторыі, географіі...)». Выкарыстайце дзеясловы *перачытваць, завучваць, аналізаваць, параўноўваць, раздумваць, фармуляваць, выпісваць, падкрэсліваць, пераказваць, прыдумваць, адшукваць, даказваць, даследаваць* і інш.

§ 15. Лады дзеяслова (абвесны, умоўны, загадны)

82. Прачытайце сказы.

1. Следам за гракамі **прылятае** да нас і другі доўгачаканы госць — палявы жаваранак (*В. Вольскі*). 2. **Жавароначкі, прыляціце**, зямлю-матухну абудзіце (*Беларуская народная песня*). 3. Каб я была гэтай птушкай, я даўно **прыляцела б** да цябе (*І. Шамякін*).

У якім сказе дзеянне, абазначанае выдзеленым дзеясловам, успрымаецца як рэальнае, у якім — як магчымае?

У якім сказе выдзелены дзеяслоў мае значэнне просьбы, закліку?

Лад дзеяслова выражае адносіны дзеяння да рэчаіснасці. Дзеянне можа ўспрымацца як рэальнае (*бабуля **напярэкла аладак***) ці нерэальнае — пажаданае (***напярэчыце аладак***) або магчымае (***напярэкла б аладак***). У залежнасці ад гэтага ад-розніваюць тры лады дзеяслова: **абвесны, загадны і ўмоўны**.